

Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo
ministerija

Pagrindiniai klausimai:

■ Kiek mokinių mokosi Lietuvos ir kitų ES šalių profesinėse ir bendrojo lavinimo mokyklose vidurinio ugdymo (ISCED 3) lygmeniu?

■ Kaip Europos šalyse ISCED 3 lygmeniu įgyvendinamas profesinio mokymo ir bendrojo lavinimo integralumas?

■ Kokios vidurinio ugdymo lygmens profesinio mokymo ir bendrojo lavinimo suartintimo reformos vykdomos Europos šalyse?

■ Kaip Lietuvai sekasi glaudinti profesinio mokymo ir bendrojo lavinimo sistemas vidurinio ugdymo lygmeniu?

■ Kokios priemonės numatomos Lietuvoje stiprinant sąsajas tarp bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo?

PROFESINIO MOKYMO IR BENDROJO LAVINIMO SUARTINIMAS VIDURINIO UGDYMO LYGMENIU

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatose keliamas tikslas suartinti bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo kryptis – sukurti lanksčią ir atvirą švietimo struktūrą, sujungiančią bendrąjį lavinimą ir profesinį mokymą. Ši struktūra būtų grindžiama ne uždariais mokyklų tipais, o lanksčiomis programomis.

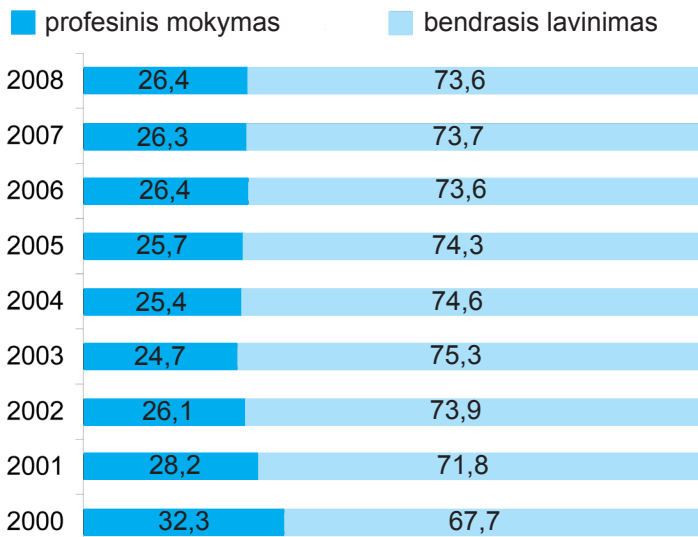
Likus dvejiems metams iki Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. įgyvendinimo pabaigos, šiame leidinyje apžvelgiamos Lietuvoje ir kitose Europos šalyse šioje srityje vykdomos reformos, svarbiausios jų strateginės kryptys bei pasiekta pažanga.

- **Lietuvoje** profesinis mokymas, kai kartu įgyjamas ir vidurinis išsilavinimas, populiarumu nusileidžia bendrajam lavinimui. 2008 m. profesinio mokymo įstaigose buvo 26,4 proc. ISCED 3 lygmeniu besimokančių mokinių, t. y. maždaug tris kartus mažiau nei bendrojo lavinimo mokyklose ir maždaug du kartus mažiau nei vidutiniškai ES šalyse.
- **Europos Sąjungoje** 2007 m. vidutiniškai apie pusė visų mokinių, įgijusių pagrindinį išsilavinimą, toliau mokslą tęsė profesinio mokymo įstaigose. Daugiausia (daugiau nei 70 proc.) mokinių siekė įgyti vidurinį išsilavinimą kartu su profesine kvalifikacija Austrijoje, Čekijoje ir Slovakijoje, mažiausiai (mažiau nei 30 proc.) – Lietuvoje, Vengrijoje ir Kipre. Lyginant 2000 m. ir 2007 m., mokinių, dalyvavusių ISCED 3 lygmens profesiniame mokyme, dalis išaugo 10-yje ES šalių, likusiose 17 šalių – sumažėjo.
- Daugumoje Europos šalių veikia atskiros vidurinį išsilavinimą teikiančios profesinio mokymo ir bendrojo lavinimo sistemos. Nors šiose šalyse sudarytos sąlygos asmenims pereiti iš profesinio mokymo į bendrąjį lavinimą ar aukštąjį mokslą, tačiau šie perėjimai yra gana sudėtingi – iš asmens reikalaujama turėti atitinkamą kvalifikaciją ir/ar išlaikyti stojamuosius egzaminus.
- Suartinant ISCED 3 lygmens profesinio mokymo ir bendrojo lavinimo kryptis, Europos šalyse įgyvendinamos keturių tipų reformos: 1) profesinio mokymo sistemos tobulinimas, 2) abipusio profesinio mokymo ir bendrojo lavinimo sistemų praturtinimas („abipusis praturtinimas“ suprantamas kaip vienos švietimo posistemės tam tikrų elementų įtraukimas į kitą), 3) ryšių tarp profesinio mokymo ir bendrojo lavinimo kūrimas, 4) profesinio mokymo ir bendrojo lavinimo sujungimas.
- Lietuvoje per pastaruosius du dešimtmečius siekiant suartinti profesinio mokymo ir bendrojo lavinimo kryptis vidurinio ugdymo lygmeniu, įgyvendinta nemažai priemonių ir šiuo metu tęsiama daug įvairių veiklų: profesinėse mokyklose yra sudaryta galimybė kartu su profesine kvalifikacija įgyti vidurinį išsilavinimą, jose steigiami gimnazijų skyriai, bendrojo lavinimo mokykloms sudarytos galimybės į vidurinio ugdymo programą įtraukti profesinio mokymo programų modulius, įvestas technologijų egzaminas, plėtojama nacionalinė kvalifikacijų sistema ir kt.
- Ateityje Lietuvoje numatoma pertvarkyti visas profesinio mokymo programas į modulinės ir jas įgyvendinti praktikoje, patvirtinti Lietuvos kvalifikacijų sandarą, tęsti nuoseklios profesinio mokymo kokybės užtikrinimo sistemos įgyvendinimą ir plėtrą, kurti sektorinius praktinio mokymo centrus, tęsti profesinio mokymo įstaigose vidurinio ugdymo programų akreditaciją kartu optimizuojant šių įstaigų tinklą bei toliau pertvarkyti mokyklas į viešąsias įstaigas, plėtoti stojimo į aukštąsias mokyklas lengvatas profesinio mokymo įstaigas baigusiems ir profesinę kvalifikaciją turintiems asmenims.

KIEK MOKINIŲ MOKOSI LIETUVOS IR KITŲ ES ŠALIŲ PROFESINĖSE IR BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOSE VIDURINIO UGDYMO (ISCED 3) LYGMENIU?

Lietuvoje profesinis mokymas, kai kartu įgyjamas ir vidurinis išsilavinimas, mažiau populiaresnis už bendrąjį lavinimą.

Mokinių, kurie mokėsi bendrojo lavinimo ir profesinėse mokyklose pagal vidurinio ugdymo programas 2000–2008 m., dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: STD

2008 m. profesinio mokymo įstaigose mokėsi maždaug tris kartus mažiau mokinių nei bendrojo lavinimo mokyklose.

2000–2008 m. vidurinio ugdymo lygmens profesinėse mokyklose mokymosi įstaigose besimokančių asmenų dalis sumažėjo 5,9 procentinio punkto, tuo tarpu bendrojo lavinimo mokyklose atitinkamai padidėjo.

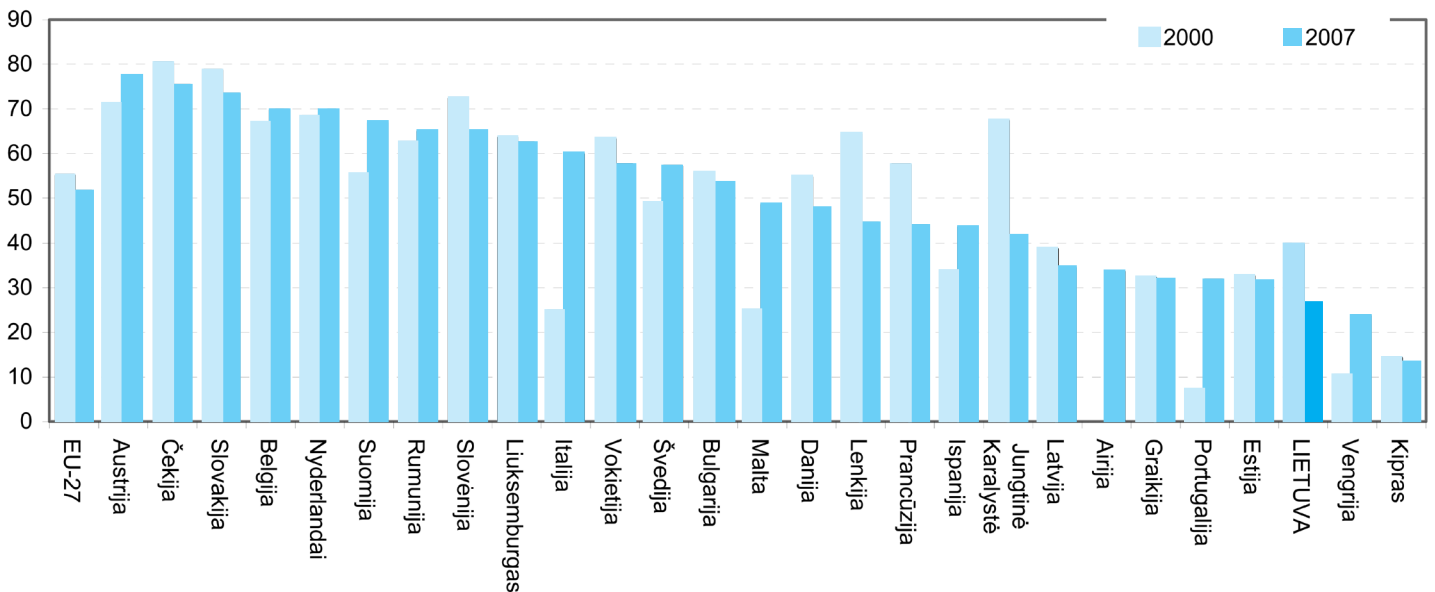
Mokinių, kurie mokosi profesinio mokymo įstaigose, skaičius sumažėjo 2000–2002 m., tačiau vėliau jis nelabai kito ir 2008 m. sudarė 26,4 proc. visų besimokančiųjų pagal vidurinio ugdymo programas.

Europos Sąjungos šalyse 2007 m. vidutiniškai daugiau kaip pusė (51,5 proc.) visų mokinių, įgijusių pagrindinį išsilavinimą, toliau mokslą tęsė profesinio mokymo įstaigose.

Europos Sąjungos šalys pagal mokinių dalyvavimą vidurinio ugdymo lygmens pirminio profesinio mokymo sistemoje santykinai gali būti skirstomos į tris grupes:

- **žemo** (mažiau nei 30 proc.) **dalyvavimo lygio** (Lietuva, Vengrija, Kipras);
- **vidutinio** (30–60 proc.) **dalyvavimo lygio** (Estija, Portugalija, Graikija, Airija, Latvija, Jungtinė Karalystė, Ispanija, Prancūzija, Lenkija, Danija, Malta, Bulgarija, Švedija, Vokietija, Italija);
- **aukšto** (daugiau nei 60 proc.) **dalyvavimo lygio** (Liuksemburgas, Rumunija, Slovėnija, Suomija, Nyderlandai, Belgija, Slovakija, Čekija, Austrija).

Europos Sąjungos šalyse mokinių, besimokančių pagal vidurinio ugdymo lygmens (ISCED 3) profesinio mokymo programas, dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: Eurostat

Lyginant 2000 m. ir 2007 m., pagal vidurinio ugdymo lygmens profesinio mokymo programas besimokančiųjų dalis išaugo 10-yje iš 27 ES šalių, likusiose – sumažėjo. Labiausiai šios grupės mokinių dalis išaugo Italijoje (35,2 proc.), Portugalijoje

joje (24,6 proc.), Maltoje (23,7 proc.), sumažėjo – Jungtinėje Karalystėje (25,9 proc.) ir Lenkijoje (20 proc.).

KAIP EUROPOS ŠALYSE ISCED 3 LYGMENIU ĮGYVENDINAMAS PROFESINIO MOKYMO IR BENDROJO LAVINIMO INTEGRALUMAS?

Daugelyje Europos šalių veikia atskiros bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo sistemos, vykdančios vidurinio ugdymo programas. Tokiose sistemose mokyklos teikia tik vieno kurio nors tipo mokymą. Pavyzdžiui, Prancūzijoje, vidurinio ugdymo lygmeniu akademinį mokymą teikia bendrieji (pranc. *Lycée General*) ir technologijos (pranc. *Lycée Technolo-*

gique) licėjai, tuo tarpu profesinį mokymą – profesiniai licėjai (pranc. *Lycée Professionel*). Bendrieji ir technologijos licėjai rengia mokinius aukštajam mokslui, o profesiniai licėjai, visų pirma, – darbo rinkai. Prancūzijoje apie 60 proc. visų viduriniame ugdyme dalyvaujančių mokinių renkasi akademinį kelią.

Šalys, kuriose yra atskiros ar integruotos profesinio mokymo ir bendrojo lavinimo sistemos

Profesinio mokymo ir bendrojo lavinimo sistemos	Šalys
Atskiros	Vokietija, Danija, Ispanija, Čekija, Suomija, Prancūzija, Italija, Olandija, Airija, Lietuva
Integruotos	Norvegija, Švedija, Jungtinė Karalystė, Airija

Pastaba: Airijoje yra mokymo įstaigų, kuriose mokoma ne tik pagal vienos, bet ir pagal abiejų tipų vidurinio ugdymo lygmens mokymo programas.

Tose šalyse, kuriose profesinis mokymas ir bendrasis lavinimas integruotas, tos pačios mokymo institucijos teikia abiejų tipų mokymą. Pavyzdžiui, Švedijoje vidurinio ugdymo lygmeniu tiek profesinį mokymą, tiek bendrąjį lavinimą teikia ta pati mokymo įstaiga *Gymnasieskola*. Mokiniai gali pasirinkti iš siūlomų 17 nacionalinių mokymo programų, iš kurių 13 yra orientuotos į profesinį rengimą. Švedijoje apie 50 proc. visų besimokančiųjų vidurinio ugdymo lygmeniu

renkasi profesinio mokymo programas. Mokydamiesi pagal abiejų tipų mokymo programas mokiniai rengiasi aukštojo mokslo studijoms, todėl į jas įtraukta daug bendrų akademinų mokomųjų dalykų. Pameistrystė Švedijoje labiau būdinga paviduriniam profesiniam mokymui. Ją teikia privatus sektorius. Pameistrystės forma vidurinio ugdymo lygmeniu mokosi labai maža dalis mokinių.

Norvegija galėtų būti nuoseklios profesinio mokymo ir bendrojo lavinimo sistemos sėkmingo įgyvendinimo vidurinio ugdymo lygmeniu pavyzdys. Šioje šalyje bendrasis lavinimas, profesinis mokymas ir pameistrystė turi vienodą statusą visuomenėje. Visos šios mokymo pakraipos yra toje pačioje mokymo įstaigoje – vidurinėje mokykloje (*Videregående skole*). Vidurinio ugdymo lygmeniu mokiniams siūloma 12 programų, iš kurių 9 yra orientuotos į profesinį rengimą. Bendrasis lavinimas ir profesinis mokymas paprastai trunka ketverius metus. Profesinis mokymas organizuojamas pagal vadinamąją „2+2“ sistemą: dvejus metus mokiniai mokosi vidurinėje mokykloje, dar dvejus – verslo įmonėje (pameistrystės forma). Po dvejų mokymosi metų vidurinėje mokykloje vietoj pameistrystės verslo įmonėje mokiniai dar vienerius metus gali likti mokytis vidurinėje mokykloje. Tie, kurie trečius metus baigė vidurinėje mokykloje ir tie, kurie mokėsi verslo įmonėje pagal profesinio mokymo programas, įgyja tas pačias profesines kvalifikacijas. Mokiniai, baigę profesinio mokymo programas pameistrystės forma, gali stoti į profesinį koledžą (*fagskole* – ISCED 4 lygmens institucija), o pageidaujantieji stoti į aukštąją mokyklą turi baigti papildomus kursus.

Daugelyje šalių vidurinio ugdymo lygmeniu bendrojo lavinimo paskirtis – mokiniams suteikti ne tik vidurinį išsilavinimą, bet ir parengti juos stojimui į aukštąsias mokyklas. Tuo tarpu profesinio mokymo paskirtis – jaunuolius parengti darbo rinkai. Vis dėlto ši padėtis pamažu keičiasi, nes išsivysčiusiose šalyse darbo rinkoje auga aukštos kvalifikacijos darbuotojų poreikis, tuo tarpu žemos – mažėja.

Daugelyje Europos šalių profesinio mokymo, lyginant jį su bendrojo lavinimu, yra didesnė pasirinkimų įvairovė. Profesinis mokymas mokyklose organizuojamas siūlant įvairios trukmės ir lygių programas, kurias baigus įgyjamos įvairaus lygio profesinės kvalifikacijos.

Atskira profesinio mokymo(si) forma yra pameistrystė. Čia profesinis mokymas verslo įmonėje derinamas su mokymusi profesinėje mokykloje ar tam tikruose mokymo centruose (jie gali būti įsteigti ir pačioje įmonėje). Šio tipo mokymą siūlo daugelis Europos šalių (pavyzdžiui, Vokietija, Austrija, Šveicarija ir kt.).

Daugelio Europos šalių švietimo sistemose vidurinio ugdymo lygmeniu sudarytos galimybės asmenims pereiti tiek iš vienos švietimo sistemos posistemės į kitą, tiek iš vienos sistemos į kitą. Pavyzdžiui, vidurinio ugdymo lygmeniu mokiniai gali pereiti iš bendrojo lavinimo į profesinio mokymo įstaigas ir atvirkščiai. Baigę vidurinį mokslą ir siekdami aukštojo mokslo, bendrojo lavinimo ir profesinių mokyklų absolventai gali stoti į aukštąsias mokyklas (ir į kolegijas, ir į universitetus). Tiesa, kai kuriose šalyse profesinio mokymo įstaigų absolventai prieš tai turi išklausti ir sėkmingai baigti parengiamuosius kursus. Mokinių, įgijusių profesinę kvalifikaciją pameistrystės būdu, stojimo galimybės į aukštąsias mokyklas Europos šalyse dažniausiai yra komplikotos ir šiuo metu dar tik plėtojamasi.

Daugelyje Europos šalių vis daugiau jaunuolių siekdami įgyti vidurinį išsilavinimą renkasi bendrojo lavinimo mokyklas, nes jose akademinio mokymo kokybė dažnai yra aukštesnė nei profesinio mokymo įstaigose. Be to, jos tiesiogiai ren-

gia mokinius studijoms aukštesiose mokyklose, todėl nėra gailstamas laikas parengiamiesiems kursams. Tose šalyse, kuriose profesinio mokymo prestižas žemas ar jo populiarumas mažėja, stengiamasi profesinį mokymą ir bendrąjį lavinimą integruoti – t. y. kurti įvairius ryšius tarp šių sistemų, užtikrinant daugiau galimybių rinktis siekiant aukštojo mokslo ar profesinės karjeros.

Europos šalyse bendrajam lavinimui ir profesiniam mokymui suartinti vidurinio ugdymo lygmeniu taikomos šios priemonės:

- *palankesnių perėjimo galimybių iš profesinio mokymo į bendrojo lavinimo sistemą ir atvirkščiai sudarymas;*
- *lygiaverčių kvalifikacijų įgijimas, mokantis bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo įstaigose;*
- *bendrojo išsilavinimo ir kvalifikacijos įgijimas vienoje mokymo įstaigoje mokantis pagal vieną tam skirtą programą;*
- *aukštojo mokslo prieinamumo didinimas asmenims, turintiems profesinį išsilavinimą.*

KOKIOS VIDURINIO UGDYMO LYGMENS PROFESINIO MOKYMO IR BENDROJO LAVINIMO SUARTINIMO REFORMOS VYKDOMOS EUROPOS ŠALYSE?

ES šalyse bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo srutai pertvarkomi labai skirtingai. Tai priklauso nuo jų išeities pozicijų bei švietimo sistemos struktūrų. Vis dėlto šias reformų strategijas galima santykinai suskirstyti į keturias grupes.

ES šalyse vykdomų reformų, susijusių su bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo integralumu vidurinio ugdymo lygmeniu, pavyzdžiai

Strategija	Trumpas aprašymas
Profesinio mokymo sistemos tobulinimas (Vokietija ir Austrija)	Profesinis mokymas ir bendrasis lavinimas suvokiami kaip švietimo sistemos atskiros posistemės. Daugiausia dėmesio skiriama ne bendrojo lavinimo, o profesinio mokymo reformavimui. Numatoma profesinį mokymą priartinti prie darbdavių poreikių, stiprinti ryšius tarp profesinio mokymo įstaigų ir darbdavių, suvienodinti profesinio mokymo ir bendrojo lavinimo mokytojų statusą, tobulinti profesinio mokymo ugdymo turinį, teikti daugiau galimybių profesinių mokymo įstaigų mokiniams siekti aukštojo mokslo.
Abipusis profesinio mokymo ir bendrojo lavinimo sistemų praturtinimas (Suomija ir Norvegija)	Siekama tiek bendrojo lavinimo, tiek profesinio mokymo sistemų tobulinimo ir bendradarbiavimo, tuo pačiu metu atsižvelgiant į jų savitumą. Pavyzdžiui, bendradarbiaujant profesinio mokymo įstaigoms su bendrojo lavinimo mokyklomis, įmonės kiekvieno sruto mokiniams sudaro galimybių pasirinkti įvairesnes mokymosi formas, būdus ir mokymosi aplinkas. „Abipusis praturtinimas“ suprantamas kaip vienos švietimo posistemės tam tikrų elementų įtraukimas į kitą (pavyzdžiui, profesinio mokymo programų modulių įvedimas bendrojo lavinimo mokyklose).
Ryšių tarp profesinio mokymo ir bendrojo lavinimo kūrimas (Prancūzija ir Anglija)	Siekama kurti naujus ryšius tarp profesinio mokymo ir bendrojo lavinimo. Sistemos nėra transformuojamos ar performuojamos, bet sukuriama papildomi ryšiai tarp jų. Mėginama profesinį mokymą formaliai prilyginti bendrajam lavinimui, taikant tokias priemones kaip, pavyzdžiui, bendrą kvalifikacijų sistemą, bendrą kreditų sistemą, įtraukiant bendrus ugdymo turinio komponentus.
Profesinio mokymo ir bendrojo lavinimo sujungimas (Švedija* ir Škotija)	Bendrasis lavinimas ir profesinis mokymas yra sujungiami į bendrą sistemą, todėl prarandamas jų savitumas. Tokioje sistemoje mokiniai nėra skirstomi į profesinio mokymo ar bendrojo lavinimo srutus. Mokymas organizuojamas įvedant programų ir institucijų hierarchiją. Visiems mokiniams siūloma ta pati bendra mokymo programa, apimanti bendruosius privalomus dalykus. Bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo srutai atsiranda mokiniams išėjus bendrą kursą ir pasirinkus skirtingus mokomųjų dalykų modulius.

* Šiuo metu Švedijoje peržiūrima ši strategija dėl kilusio darbdavių nepasitenkinimo, kad vidurinio ugdymo profesinio mokymo programos yra pernelyg orientuotos į akademinį mokymą, todėl mokinių paruošimas neatitinka darbo rinkos reikalavimų. Siūloma vidurinio ugdymo lygmeniu atskirti bendrojo lavinimo, profesinio mokymo ir pameistrystės srutus, pastaruosius du labiau orientuojant į darbo rinką.

KAIP LIETUVAI SEKASI GLAUDINTI PROFESINIO MOKYMO IR BENDROJO LAVINIMO SISTEMAS VIDURINIO UGDYMO LYGMENIU? KOKIOS PRIEMONĖS NUMATOMOS LIETUVOJE STIPRINANT SĄSAJAS TARP BENDROJO LAVINIMO IR PROFESINIO MOKYMO?

Lietuvoje veikia atskiros profesinio ir bendrojo lavinimo sistemos, teikiančios vidurinį išsilavinimą. Tarp jaunimo bendrojo lavinimo mokyklos yra populiareesnės už profesinio mokymo įstaigas, nes pastarosios prastą įvaizdį paveldėjo dar iš sovietinių laikų.

Svarbu pažymėti, kad Lietuvos profesinio mokymo pranašumas yra tai, kad mokiniai, baigę profesinio mokymo įstaigas,

be papildomų mokymų, kas yra privaloma kai kuriose kitose šalyse, gali stoti į aukštąsias mokyklas. Baigdami atitinkamą programą mokiniai gali įgyti ir bendrąjį išsilavinimą, ir profesinę kvalifikaciją.

Veiksniai, padedantys arba trukdantys mokiniams pereiti iš bendrojo lavinimo į profesinio mokymo sistemą arba atvirkščiai – iš profesinio mokymo į bendrąjį lavinimą

Veiksniai, palengvinantys perėjimą

- vienodas bendrojo ugdymo turinys bendrojo lavinimo ir profesinėse mokyklose;
- mokiniai pagal bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo programas mokosi toje pačioje vietovėje ar toje pačioje mokymo įstaigoje;
- įdiegta kreditų sistema, kuri sudaro sąlygas mokinių sklandesniai perėjimui iš akademinio į profesinio mokymo srautą;
- perėjimas tarp srautų siejamas su kvalifikacijų sandara ir sukurtas taip, kad kompetencijos, įgytos bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo įstaigose, būtų tarpusavyje palyginamos;
- modulinis mokymas, sudarantis žmonėms galimybę laisvai pereiti iš vieno srauto į kitą;
- prie profesinio mokymo įstaigų steigiamos 9–10 klasės, teikiančios ikiprofesinį mokymą.

Veiksniai, trukdantys perėjimui

- požiūris, kad lengviau yra pereiti iš akademinio į profesinio mokymo srautą nei atvirkščiai;
- bendrasis lavinimas ir profesinis mokymas teikiamas skirtingose vietovėse – paprastai lengviau judėti toje pačioje vietovėje, nei iš vienos vietovės į kitą;
- mokinio krepšelis: kai kurios vidurinės mokyklos, gimnazijos, siekdamos išlaikyti daugiau mokinių ir gauti daugiau mokinio krepšelio lėšų, nenoriai išleidžia savo mokinius į profesinio mokymo įstaigas ir nenoriai bendradarbiauja su profesinio mokymo įstaigomis;
- nepakankamai gerai vykdomas (ir finansuojamas) profesinis orientavimas;
- profesinį mokymą pasirenkantiems mokiniams nepatogumų gali sukelti tai, kad, baigę progimnaziją, dvejus metus jie tęs mokslą gimnazijoje, o baigę ją vėl turės keisti mokymo įstaigą – eiti į profesinę mokyklą.

Vienas iš būdų, leidžiančių padidinti profesinio mokymo patrauklumą, – bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo suartinimas. Lietuvoje per pastaruosius du dešimtmečius didinant profesinio mokymo patrauklumą buvo atlikta nemažai darbų, kurie tęsiami ir šiuo metu:

- profesinėse mokyklose sudaryta galimybė kartu su profesine kvalifikacija įgyti ir vidurinį išsilavinimą;
- akreditavus profesinio mokymo įstaigose vykdomas vidurinio ugdymo programas, jose įsteigti (ar šiuo metu steigiami) gimnazijų skyriai;
- į vidurinio ugdymo programą bendrojo lavinimo mokykloms leidžiama įtraukti profesinio mokymo programų modulius;
- profesinio mokymo įstaigos gali užskaityti atitinkamus bendrojo lavinimo mokyklose mokinių išklaustytus technologijų dalykų kursus;
- plėtojama nacionalinė kvalifikacijų sistema;
- kuriama modulinio profesinio mokymo teisinė bazė;
- įvestas technologijų mokyklinis brandos egzaminas, kurio tikslas – patikrinti ir įvertinti į technologijų srities kompetenciją orientuotus mokinio pasiekimus;
- pagerintos stojimo į aukštąsias mokyklas sąlygos mokiniams, turintiems profesinį išsilavinimą;

- siekiant sustiprinti profesinio mokymo įstaigų praktinio mokymo bazę, kuriami sektoriai praktinio mokymo centrai;
- plėtojama profesinio orientavimo ir konsultavimo sistema;
- gerinama profesinio mokymo kokybė, kuriant bendrą profesinio mokymo kokybės užtikrinimo sistemą bei glaudžiau bendradarbiaujant su socialiniais partneriais, juos įtraukiant į šių mokymo įstaigų valdymą.

Profesinės kvalifikacijos kartu su viduriniu išsilavinimu įgijimas. Nuo 1991 m. profesinėse mokyklose įgyvendinama profesinio mokymo programa, kai kartu su profesine kvalifikacija siekiama įgyti ir vidurinį išsilavinimą. Mokydamasis pagal tokią profesinio mokymo programą, mokinys, išlaikęs brandos egzaminus, gauna brandos atestatą, o išlaikęs kvalifikacijos egzaminą – profesinio mokymo diplomą. Tai šiuo metu populiariausia profesinio mokymo programa. Ji sudaro galimybę į praktinę veiklą linkusiems mokiniams kartu su profesine kvalifikacija įgyti vidurinį išsilavinimą. Tokią mokymosi kryptį 2007–2008 m. m. pasirinko 66,3 proc., o 2008–2009 m. m. – 66,8 proc. visų tais mokslo metais profesinėse mokyklose besimokančių mokinių.

Gimnazijų skyriai profesinėse mokyklose. Nuo 2000 m. eksperimento tvarka profesinėse mokyklose pradėti steigti gimnazijų skyriai. 2004 m., patvirtinus *Vidurinio ugdymo programų akreditacijos kriterijus ir jos vykdymo tvarkos aprašą*, eksperimentas buvo nutrauktas ir pradėtas vidurinio ugdymo programų profesinėse mokyklose akreditacijos procesas. Akreditavus vidurinio ugdymo programą, profesinėje mokykloje steigiamas gimnazijos skyrius. Akreditacijai pirmiausia buvo teikiamos tos profesinio mokymo įstaigos, kurios eksperimento metu jau turėjo įsteigusios gimnazijos skyrius. Iki 2010 m. vidurinio ugdymo programa buvo akredituota 28 profesinėse mokyklose. Šis procesas tęsiamas.

Profesinio mokymo programų modulių įtraukimas į vidurinio ugdymo programą. 2006 m. patvirtintas *Profesinio*

mokymo programos modulio įtraukimo į vidurinio ugdymo programą ir įskaitymo tęsiant mokymąsi pagal profesinio mokymo programą tvarkos aprašas, o 2008 m. – Bendrojo lavinimo mokyklų technologijų dalykų ir profesinio mokymo programos modulių užskaitymo tvarkos aprašas, kuriuo sudaromos prielaidos bent dalį profesinei kvalifikacijai reikalingų gebėjimų įgyti dar mokantis bendrojo lavinimo mokykloje, kai toje vietovėje nėra profesinio mokymo įstaigos. Mokiniai, baigę vidurinio ugdymo programą, į kurią buvo integruotas pasirinktos profesinio mokymo programos modulis, gali tęsti mokslus profesinėje mokykloje pagal atitinkamą profesinio mokymo programą. Lietuvoje 2009 m. profesinio mokymo programos modulius į vidurinio ugdymo programą buvo įtraukusi Eržvilko vidurinė mokykla (Jurbarko raj.).

Nuo 2007 m. rugsėjo 1 d. Eržvilko vidurinė mokykla pradėjo vykdyti du profesinio mokymo programų vidurinio ugdymo programos modulius: *virėjo ir barmeno bei automobilių mechaniko*. Tais pačiais metais pagal šiuos modulius pradėjo mokytis 12 mokinių, 2008 m. – 20, 2009 m. – 14. 2009 m. šias programas (jų trukmė – dveji mokslo metai) baigė 9 mokiniai. Visi jie sėkmingai tęsia mokymąsi profesinio mokymo įstaigose. Įgyvendinus šiuos modulius, per trejus metus nė vienas šios mokyklos mokinys, baigęs 10 klasę, nenutraukė mokymosi. Mokyklos vadovybės įsitikinimu, tai yra tiesioginis modulių programų įgyvendinimo rezultatas.

Bendrojo lavinimo technologijų dalyko modulių užskaitymas mokantis profesinėse mokyklose. 2008 m. patvirtintas *Bendrojo lavinimo mokyklų technologijų dalykų ir profesinio mokymo programos modulių užskaitymo tvarkos aprašas*. Apraše nurodomi bendrojo lavinimo mokyklose įgyvendinami technologijų dalyko moduliai, kurie gali būti įskaitomi tęsiant mokymąsi pagal atitinkamą profesinio mokymo programą.

Nacionalinė kvalifikacijų sistema. 2005–2008 m. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įgyvendino projektą „Nacionalinės kvalifikacijų sistemos sukūrimas“. Projekto metu parengta Nacionalinės kvalifikacijų sistemos koncepcija ir modelis, kompetencijų sąvadaai, suformuota kvalifikacijų struktūra statybos ir viešbučių-restoranų sektoriuose, parengti kvalifikacijų standartų sudarymo algoritmai, paruošti specialistai Nacionalinei kvalifikacijų sistemai įgyvendinti, parengtas kvalifikacijos sistemos terminų žodynas ir monografija „Lietuvos kvalifikacijų sistemos metodologija“.

Modulinio profesinio mokymo sistemos kūrimas. Profesinio mokymo programų organizavimas moduliais sudarys galimybę mokiniams pereiti ne tik iš vienos profesinės mokyklos į kitą, bet ir iš vieno mokyklos tipo į kitą, nekartoiant tų dalykų, kurie jau buvo išmokti. Modulinio profesinio mokymo sistemos kūrimui teisinės prielaidas sudarė 2007 m. priimtas naujos redakcijos *Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas*, patvirtintas *Profesinio mokymo programos modulio tvarkos aprašas*. 2007 m. patvirtintoje *Praktinio profesinio mokymo išteklių plėtros programoje* buvo numatytos lėšos šiam tikslui įgyvendinti.

Technologijų mokyklinis brandos egzaminas. 2009 m. Lietuvoje pirmą kartą eksperimento tvarka išbandytas technologijų mokyklinis brandos egzaminas. Šiame eksperimente dalyvavo 28 bendrojo lavinimo ir profesinės mokyklos. Šio egzamino tikslas – patikrinti ir įvertinti į kompetenciją tech-

nologijų srityje orientuotus mokinio pasiekimus. Egzaminą gali laikyti tiek bendrojo lavinimo mokyklų mokiniai, kurie mokėsi pagal pasirinktą vidurinio ugdymo technologijų programą, tiek profesinių mokyklų mokiniai, kurie mokėsi pagal profesinio mokymo programą. Šio egzamino metu mokinys rengia egzamino baigiamojo darbo aprašą, sukuria, pagamina produktą ir jį pristato vertinimo komisijai. Nuo 2010 m. technologijų mokyklinis brandos egzaminas vykdomas visoje šalyje – šį egzaminą pasirinko 4 733 mokiniai, iš jų 3 881 – iš profesinių, 52 – iš suaugusiųjų ir 800 – iš bendrojo lavinimo mokyklų.

Stojimo į aukštąsias mokyklas sąlygų pagerinimas mokiniams, įgijusiems profesinį išsilavinimą. 2009 m. spalio 20 d. patvirtintas įsakymas *Dėl asmenų, pretenduojančių 2010 ir 2011 studijų metais į valstybės finansuojamas pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietas, mokymosi rezultatų minimalių rodiklių nustatymo*, kuriuo palengvinamas asmenų, įgijusių profesinį išsilavinimą, stojimas į valstybės finansuojamas vietas.

Į pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų valstybės finansuojamas studijų vietas gali pretenduoti asmenys, 2010 metais išlaikę tris brandos egzaminus arba du brandos egzaminus ir baigiamąjį kvalifikacijos egzaminą, jeigu pretenduoja į visų studijų sričių (išskyrus meno studijų sritį) programas, jeigu jų mokymosi rezultatai yra ne žemesni už minimalius rodiklius. Stojantieji 2011 metais turės būti išlaikę tris valstybinius brandos egzaminus arba du valstybinius brandos egzaminus ir baigiamąjį kvalifikacijos egzaminą, jeigu pretenduoja į visų studijų sričių (išskyrus meno studijų sritį) universitetinių studijų programas; du valstybinius brandos egzaminus ir vieną mokyklinį brandos egzaminą arba vieną valstybinį brandos egzaminą, vieną mokyklinį brandos egzaminą ir baigiamąjį kvalifikacijos egzaminą, jeigu pretenduoja į tas universitetinių studijų programas, į kurias stojant reikalingo dalyko organizuojamas tik mokyklinis brandos egzaminas; du valstybinius brandos egzaminus arba vie-

ną valstybinį brandos egzaminą ir baigiamąjį kvalifikacijos egzaminą, jeigu pretenduoja į visų studijų sričių koleginių studijų programas.

Geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilės sudarymo 2010 metais tvarkos apraše nustatyti papildomi kriterijai ir papildomi balai: stojantiesiems į universitetinių studijų programas ir baigusiems tos pačios švietimo srities profesinio mokymo programas su pagyrimu arba baigusiems tos pačios švietimo srities profesinio mokymo programas ir turintiems ne mažesnę kaip vienerių metų darbo stažą pagal įgytą kvalifikaciją – 1 balas; stojantiesiems į koleginių studijų programas ir baigusiems tos pačios švietimo srities profesinio mokymo programas (į vadybos ir verslo administravimo krypties programas – ir kitų švietimo sričių) su pagyrimu arba baigusiems tos pačios švietimo srities profesinio mokymo programas (į vadybos ir verslo administravimo krypties programas – ir kitų švietimo sričių) ir turintiems ne mažesnę kaip vienerių metų darbo stažą pagal įgytą kvalifikaciją – 2 balai; stojantiesiems į švietimo ir ugdymo studijų krypties grupės programas, kurias baigus suteikiama pedagogo kvalifikacija, ir išlaikiusiems motyvacinį testą, pridedama 1 arba 2 balai.

Statistikos departamento duomenimis, 2009 m. į universitetus buvo priimta 573, į kolegijas – 1 716 profesinių mokyklų absolventų, iš kurių į valstybės finansuojamas vietas įstojo atitinkamai 39 ir 631 absolventas.

Geresnes stojimo į aukštąsias mokyklas sąlygas profesinių mokyklų mokiniams taip pat sudaro profesinių mokyklų ir kolegijų tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Pavyzdžiui, Klaipešos siuvimo ir paslaugų verslo mokyklos buitinių paslaugų teikėjo, smulkiojo verslo paslaugų teikėjo, apskaitininko ir kasininko specialybių absolventai, remdamiesi švietimo institucijų bendradarbiavimo sutartimi, iš karto gali tęsti studijas Socialinių mokslų ar Vakarų verslo kolegijų antrame kurse. Vilniaus paslaugų verslo darbuotojų profesinio rengimo centro absolventams sudaroma galimybė tęsti studijas Vilniaus kolegijoje, įskaitant profesinėje mokykloje įgytas specialybės dalykus, atitinkančius studijų turinį ir kreditų (valandų) skaičių.

Profesinio mokymo bazės stiprinimas. Pagal 2007–2013 metų Lietuvos sanglaudos skatinimo veiksmų programą yra kuriami sektoriniai praktinio mokymo centrai. Tai dabar veikiančiose profesinio mokymo įstaigose įkurtos vieno ar kelių ūkio sektorių ir modernia įranga aprūpintos praktinio mokymo bazės, skirtos visiems Lietuvos gyventojams, siekiantiems įgyti arba tobulinti savo profesinę kvalifikaciją. Numatoma, kad sektoriuose praktinio mokymo centruose atlikti gamybinę praktiką ar įgyti profesines kvalifikacijas galėtų ir bendrojo lavinimo mokyklų mokiniai. 2009 m. pasirašytos pirmosios sutartys 8 sektoriams praktinio mokymo centrams įkurti. Bendra investicijų suma – 107 mln. litų.

Profesinio orientavimo ir konsultavimo sistema. Įgyvendinant 2003 m. patvirtintą *Profesinio orientavimo strategiją*, 2004 m. pradėjo veikti *Atvira informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistema (AIKOS)*, skirta mokymosi galimybėms Lietuvoje pristatyti. Joje vartotojai (mokiniai, studentai, dar-

buotojai ir kiti) gali rasti mokymuisi ar studijoms bei asmeniinei profesinei karjerai planuoti reikalingą informaciją apie profesijas, kvalifikacijas, studijų ir mokymo programas, švietimo ir mokslo institucijas, priėmimo taisykles ir pan. Siekiant užtikrinti profesinio informavimo paslaugų prieinamumą visoje šalies teritorijoje, įsteigtas Profesinio informavimo taškų (PIT) tinklas. Šiuo metu bendrojo lavinimo ir profesinėse mokyklose, bibliotekose, darbo biržose veikia apie 700 PIT.

Profesinio mokymo kokybės užtikrinimas ir gerinimas. Valstybiniai profesinio rengimo standartai (pradėti rengti nuo 1999 m.) atlieka esminį vaidmenį kuriant profesinio mokymo programas bei vertinant mokinių ir studentų pasiekimus. Kompetencijos profesinio rengimo standartuose nustatomos 5 metams, remiantis darbo rinkos analize ir glaudžiai bendradarbiaujant su darbdaviais. Nuo 1990 m. mokymo programas rengia profesinio rengimo teikėjai. Jie atsako už tai, kad mokymo programos būtų rengiamos vadovaujantis atitinkamais profesinio rengimo standartais ir Švietimo ir mokslo ministerijos nustatytais bendraisiais reikalavimais. Naujai parengta programa yra suderinama su darbdaviams atstovaujanti kompetentinga įstaiga (pavyzdžiui, Pramonės, prekybos ir amatų rūmais). Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras organizuoja programos vertinimą. *Profesinio mokymo įstatymu* (2007) nustatyta, kad valstybės pripažintas pagrindinis profesinis mokymas yra atliekamas pagal programas, įtrauktas į *Studijų, mokymo programų ir kvalifikacijų registrą*. Teikėjas, norėdamas vykdyti mokymą pagal registre esančią programą, privalo gauti licenciją. Taip pat veikia institucijos, atsakingos už programų vykdymą bei mokymo įstaigų bendrosios veiklos priežiūrą.

2005–2008 m. vykusio valstybinės svarbos projekto „Vieningos profesinio mokymo kokybės užtikrinimo sistemos sukūrimas ir įdiegimas“ metu parengta ES strategines nuostatas atitinkanti *Profesinio mokymo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcija ir modelis* pirminiam ir tęstiniam profesiniam mokymui, *Profesinio mokymo kokybės kriterijų ir rodiklių rinkinys* (Kokybės standartas), *metodologija ir rekomendacijos* išoriniam mokymo institucijos vertinimui bei vidinio kokybės valdymo sistemos įgyvendinimui.

Profesinio mokymo kokybė gerinama į profesinio mokymo įstaigų valdymą įtraukiant socialinius partnerius. Nuo 2003 m. dalis profesinių mokyklų buvo reorganizuotos į viešąsias įstaigas. Pakeitus mokyklų juridinį statusą, mokyklų valdyme (pavyzdžiui, numatant ugdymo turinį, atliekant institucijos išorinį vertinimą, vertinant asmens įgytas kompetencijas) įgijo teisę dalyvauti ir kiti steigėjai (pavyzdžiui, įmonės, savivaldybės ir kt.). Iki 2008 m. į viešąsias įstaigas buvo pertvarkyta 13 profesinių mokyklų.

Stiprinant sąsajas tarp profesinio mokymo ir bendrojo lavinimo bei didinant profesinio mokymo patrauklumą Lietuvoje numatoma:

- pertvarkyti visas profesinio mokymo programas į modulinės ir jas įgyvendinti praktikoje;
- plėtoti stojimo į aukštąsias mokyklas lengvatas profesinio mokymo įstaigas baigusiems ir profesinę kvalifikaciją turintiems asmenims;
- patvirtinti Lietuvos kvalifikacijų sandarą;

- iki 2013 metų įvairiose profesinio mokymo įstaigų bazėse sukurti ne mažiau kaip 32 sektorinius praktinio mokymo centrus, į kuriuos bus investuota iki 400 mln. Lt. Sektoriniai praktinio mokymo centrai bus kuriami tik šiuo metu sėkmingiausiai veikiančiose profesinėse mokyklose;
- tęsti profesinio mokymo įstaigose vidurinio ugdymo programų akreditaciją kartu optimizuojant šių įstaigų tinklą bei toliau pertvarkyti mokyklas į viešąsias įstaigas;
- tęsti bendros profesinio mokymo kokybės užtikrinimo sistemos įgyvendinimą ir plėtrą (įgyvendinant Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijas dėl Europos profesinio mokymo kokybės užtikrinimo orientacinės sistemos sukūrimo, diegiant profesinio mokymo kokybės užtikrinimo sistemos modelį, plėtojant teisinę bazę).

LITERATŪRA

Gendron B. The French Vocational “Baccalauréat” Diploma: Space of a plural transition for the youth. *European Journal of Vocational Training*, September-December, Vol. 2005/III, nr. 36, 2005, p. 33–46.

Initial vocational education and training (IVET) in Europe. Review. Cedefop, 2009.

Koditz V., Peek R., Sellin B. How should Europe handle the globalization? An educational perspective. Part III: Upper Secondary Education and Vocational Training. Research Report, 2009. http://www.pef.uni-lj.si/ceps/projekti/int/doc/Report_USE_VET_final_12_08.pdf

McCoshan A., Drozd A., Nelissen E., Nevala A. M. Beyond the Maastericht Communiqué: developments in the role of VET in labour market integration. Consolidated Final Report. ECOTEC, UK, 2008.

Lietuvos nacionalinės kvalifikacijų sistemos modelis. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Vilnius 2008.

Profesinis mokymas Lietuvoje 2008. Vilnius: Profesinio mokymo metodikos centras, 2009.

The European Vocational Education and Training policy (VET) – Frequently Asked Questions. MEMO/08/736, Brussels, 2008.

Informacinis leidinys „Švietimo naujienos“ Nr. 15 (270) http://www.sac.smm.lt/images/file/priedai/Profesine%20karjera-2_15.pdf

Profesinis mokymas Lietuvoje. Vilnius: Profesinio mokymo metodikos centras, 2009.

France. VET in Europe – Country Report. CEDEFOP. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/eu/pub/cedefop/vetreport/2009_CR_FR.pdf

Vocational education and training in Sweden. Short description. CEDEFOP Panorama series 180, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2009.

VET in Europe. Country Report 2009 Norway. CEDEFOP. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/eu/pub/cedefop/vetreport/2009_CR_NO.pdf

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo ir mokslo ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Serijoje „Švietimo problemos analizė“ pateikiama glausta, konkreti ir aktuali švietimo sistemos funkcionavimo problemų analizė. Leidiniai skelbiami ir internete adresu http://www.smm.lt/svietimo_bukle/analizes.htm ir portale Emokykla.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vedėjui Ričardui Ališauskui (ricardas.alisauskas@smm.lt).

Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes serijoje „Švietimo problemos analizė“, prašome kreiptis į Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vyresniąją specialistę Jolantą Navickaitę (el. p. jolanta.navickaite@smm.lt, tel. (8 5) 219 1120).

Analizę parengė dr. Sandra Balevičienė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Politikos analizės skyriaus vyriausioji metodininkė.

Konsultavo Romualdas Pusvaškis, Švietimo ir mokslo ministerijos Bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo departamento direktoriaus pavaduotojas, Jolanta Zabietienė, Švietimo ir mokslo ministerijos Profesinio mokymo ir orientavimo skyriaus vyriausioji specialistė, Eglė Zybartienė, Švietimo ir mokslo ministerijos Profesinio mokymo ir orientavimo skyriaus vyriausioji specialistė, Giedrė Beleckienė, Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro direktorė ir Dalia Švelnienė, Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro Profesinio mokymo informacijos skyriaus darbuotoja.

PROFESINIO MOKYMO IR BENDROJO LAVINIMO SUARTINIMAS VIDURINIO UGDYMO LYGMENIU

Redaktorė *Nijolė Šorienė*

Maketavo *Valdas Daraškevičius*

2010-05-10. Tir. 1600 egz.

Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos

Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius

Spausdino UAB „Lodvila“, Sėlių g. 3A, LT-08125 Vilnius

ISSN 1822-4156